

Om judiska messiasförväntningar vid vår tideräknings början

Av Hanna Stenström

Tredje advent står Johannes Döparen i centrum. Han ska förbereda Jesu ankomst. Den förståelsen av Johannes Döparen är central i kristet adventsfirande. Det är också övertygelsen att Jesus från Nasaret är den utlovade, efterlängttade, Messias som Gud skulle sända till sitt folk. Jesus beskrivs därför som kungen av Davids hus, men bryter de förväntningarna, både genom sitt liv och sitt lidande. Det är genom att inte bli kung och genom sin död för människorna som han blir Messias, enligt den kristna berättelsen.

Men vilka Messiasförväntningar levde i det judiska folket vid vår tideräknings början? Det är svårt att veta säkert. Vi har inte systematiska redogörelser för messiasförväntningar bevarade utan får försöka rekonstruera dem ur olika texter. Då ser vi att den kristna traditionens, och evangeliernas, bild av messiasförväntan både liknar och skiljer sig från de förväntningarna.

Årets profettext på tredje advent, Jes 29:17-21, uttrycker förhoppningar om att folkets villkor snart ska förändras, dramatiskt och till det bättre, men det sker inte genom att Messias kommer utan genom Guds eget direkta ingripande. I Matt 11:10 citeras sannolikt en kombination av Mal 3:1 med 2 Mos 23:20. I Mal 3 får Gud själv tala om hur Gud själv ska ingripa och även skicka någon före sig (se också Mal 4:5). De kristna tillämpar orden på Döparen och förändrar *"Jag skickar min budbärare före mig"* till *"...före dig"*. Mal 3 ger ytterligare ett exempel på förväntan att Gud själv ska gripa in, inte genom en Messias.

Andra texter talar om hur Gud griper in genom någon. I apokalyptiska texter från vår tideräknings början kan det vara ett himmelskt väsen. Andra texter knyter förhoppningarna till en "messias", dvs en människa som "blivit smord" (med olja). En som är smord är en människa som fått ett särskilt uppdrag. Det handlar inte om gudomliga och unika gestalter utan om människor som utför ett särskilt uppdrag de fått av Gud.

De är i Hebreiska bibeln, för det första, kungen. Vissa texter vittnar om en förhoppning att Gud ska gripa in genom en rättfärdig kung, en ättling till David (exempelvis Jes 11, Sak 3:8). Även präster i Jerusalems tempel smordes. I några texter från DödaHavsrollarna kombineras de två, så att det talas om både en konungslig Messias av Davids ätt och en prästerlig av Arons ätt. I samma andetag talas om en profet. Profeter kunde också beskrivas som smorda med Guds ande (Jes 61:1). Även där handlar det om människor, inte om en unik människa och inte heller om en gudomlig gestalt.

Föreställningen om att lidande ingick i Messias uppdrag finns inte i judiska texter. Den föreställningen växte fram bland kristna som ville förstå varför Jesus, som de trodde var Messias, hade lidit och dött. De tillämpade då texter om den rättfärdiges lidande i en värld full av orättfärdiga (t ex Sal Vis 2) och sannolikt även orden om Guds lidande tjänare i Jes 53, på Jesus. Därmed skapas en ny, kristen, förståelse av "Messias".